

УДК-343.347:351.741

Волинець Віталій Вікторович – старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Проблемні питання діяльності органів внутрішніх справ у сфері боротьби з організованою наркозлочинністю

Статтю присвячено проблемі впливу організованої злочинності на сферу службової діяльності спеціальних підрозділів з боротьби з незаконним обігом наркотиків. Наведено деякі статистичні дані стану наркозлочинності в Україні у 2013 році та конкретні приклади затримання правоохоронців за продаж та розповсюдження наркотиків. Запропоновано шляхи вирішення наведених проблем.

Ключові слова: організована злочинність, наркозлочинність, наркотики, підрозділи БНОН, наркоугруповання.

Постановка проблеми. Негативний вплив організованої злочинності на суспільство, зрощування її з органами державної влади становлять реальні загрози національній безпеці України.

Як визначено у Стратегії національної безпеки України, у зовнішньому просторі спостерігаються тенденції, що потенційно є джерелами загроз національній безпеці, куди віднесено і поширення наркоторгівлі [1].

Сьогодні наркозлочинність – найбільш актуальна проблема світової спільноти та України. Її вирішення погіршується тим, що існує прямий зв'язок між наркоманією, організованою злочинністю і корупцією [2]. Через наркоторгівлю організована злочинність знищує всі сфери суспільного життя і державного управління. Тому “війна” з організованою злочинністю, наркобізнесом і корупцією є боротьбою за виживання нації і збереження державності.

Як зазначає М. Г. Вербенський, “найбільш могутніми як за ресурсами, так і за можливостями впливу із усього різноманіття транснаціональних ланок сучасного світу є угруповання міжнародного наркобізнесу” [3, с. 95]. Поширення незаконного обігу наркотиків і втягування мільйонів

осіб до їх вживання стало потужною індустрією транснаціонального наркобізнесу з багатомільярдними щорічними прибутками, доходи від якого ідуть на фінансування тероризму, торгівлі людьми, незаконного обігу зброї та ін.

Як свідчать статистичні дані за поточний рік, кількість наркоспоживачів в Україні щороку збільшується і на сьогодні становить 146,4 тис. споживачів наркотиків, у той же час на обліках МВС України перебуває майже 115 тис. осіб, які допускають немедичне вживання наркотиків, з них – 41 % (47,4 тис. осіб) раніше вчиняли кримінальні правопорушення, в тому числі у сфері обігу наркотиків – 31,7 тис. осіб [4].

Тому не дивно, що в Україні, де велика смертність і захворюваність на наркоманію, ВІЛ/СНІД існують значні труднощі щодо протидії незаконному обігу наркотиків.

Як зазначалося у засобах масової інформації, Україна, знаходячись на стратегічному шляху транспортування наркотиків із Середньої Азії та Африки до Західної Європи, поступово стає країною, де зростає кількість споживачів іноземних наркотиків (опію, героїну, марихуани, гашишу). Нажаль, із Європи до Азії і далі на Схід транспортуються небезпечні наркотики (амфітамін, метамфетамін, метадон, екстазі та інші синтетичні наркотики), які частково осідають в Україні [5].

Питанню протидії наркозлочинності в Україні були присвячені роботи вітчизняних науковців, таких як В. М. Бесчасний, М. Г. Вербенський, О. П. Горох, І. О. Дроборез, А. А. Музика, О. В. Проценко, О. В. Перепада, В. М. Смітєнко, О. М. Стрільців, Є. В. Філімонов, Є. В. Фесенко та ін. Але питання протидії злочинам у діяльності суб'єктів боротьби з незаконним бігом наркотиків ще повною мірою не вивчалось.

Тому вбачається за доцільне зупинитися на розгляді недоліків роботи спеціальних підрозділів міліції з боротьби з незаконним обігом наркотиків (далі БНОН) в організації їх діяльності, зокрема, з'ясувати причини зловживання співробітниками цих підрозділів службовим становищем, розповсюдження ними наркотиків і притягнення до відповідальності невинних осіб.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх 10 років вітчизняні наркозлочинці зуміли налагодити успішний наркобізнес. Вони вміло використовують недоліки законодавства, підкупають державних службовців (суддів, прокурорів, правоохоронців) задля забезпечення безпеки і процвітання наркобізнесу. Особливо вразливими до цих проявів виявилися працівники міліції, які за законом повинні протидіяти наркозлочинності. Часто вони самостійно скоюють злочини у цій сфері.

Із оперативних зведень про події з особовим складом ОВС та інших джерел інформації стає відомо, що майже кожного місяця СБ України,

прокуратурою, внутрішньою безпекою ОВС України затримуються працівники міліції, причетні до незаконного обігу наркотиків. Як правило, затриманими за підозрою у скоєнні злочину стають співробітники міліції оперативних підрозділів – карного розшуку, патрульної служби, КМСН, а особливо БНОН. Фабули повідомлень про злочини свідчать про те, що найчастіше правоохоронців затримують за транспортування, розповсюдження наркотиків, вимагання грошей за не притягнення до відповідальності споживачів наркотиків чи дрібних наркоділерів.

В Україні склалась вкрай негативна ситуація, коли посадові особи в ОВС безпосередньо контролюють незаконний обіг наркотиків на підконтрольній території, розповсюджуючи наркотичні засоби через наркозалежних-продавців, або власними силами. При цьому вони отримують значні фінансові прибутки. З метою забезпечення безкарності злочинної діяльності зловмисники більшу частину грошей віддають “покровителям” – вищестоящому керівництву, яке лояльно ставиться до незаконної діяльності й гарантує певну безпеку. Проте, коли така діяльність і виходить з-під контролю “покровителів”, а саме приховуються доходи, відмовляються віддавати їх вище по корупційному ланцюгу, відбувається зразково-показове затримання “наркоміліціонерів” на території райвідділу з вилученням неврахованих наркотиків і грошей у службовому кабінеті або іншому місці.

Так, 25 квітня цього року співробітниками Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України спільно з прокуратурою м. Києва затримано начальника і 3 міліціонерів відділу з боротьби з незаконним обігом наркотиків Оболонського районного управління ГУ МВС у м. Києві за підозрою у збуті наркотичних речовин. Було задокументовано кілька фактів вилучення наркотиків міліціонерами без складання відповідних процесуальних документів і подальшого їх збуту наркозалежним особам. При спробі реалізувати 100 г конфіскованого амфетаміну, підозрювані були затримані [6].

Того ж місяця у м. Львові працівниками СБ України було затримано чотирьох працівників міліції, які за попередньою змовою з іншими особами збували наркотичні засоби, після чого затримували “покупця” та вимагали 49 тис. грн за непритягнення до кримінальної відповідальності [7].

Існує також своєрідна конкуренція між силовими органами, коли СБУ дають команду з гори на затримання працівників МВС, причетних до злочинних схем. Десятки судових вироків на рік щодо наркоугруповань, до складу яких входили працівники міліції, – це лише те, що лежить на поверхні проблеми. Здебільшого такі події не потрапляють у звіти правоохорон-

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

них органів. А вирокі судів – є вельми гуманними щодо злочинців. Ось один із таких випадків, який набув громадського розголосу.

Так, 8 жовтня минулого року СБ України було зупинено діяльність міжрегіональної злочинної групи, яку організував вищий офіцерський склад харківської міліції. До групи входило восьмеро мільйонерів – один майор, усі інші – полковники і підполковники. Лідером групи був один із заступників начальника відділу боротьби з незаконним обігом наркотиків в області. Злочинці налагодили канали постачання наркотиків до м. Харкова з інших регіонів. Було зафіксовано більше 10 випадків поставки макової соломки. Продавали наркотичні речовини через підконтрольних осіб.

Затримано також начальника відділення кримінальної міліції у справах неповнолітніх міськуправління, який організував систему збуту наркотиків серед молоді. Міліціонерів затримали під час транспортування чергової партії наркотиків, у них було вилучено більше 20 кг макової соломки, 12 тис. пігулок “Грамадолу”, кілька сотень таблеток “Екстазі” та інші психотропні речовини. Наркотики знайшли в автомобілях правоохоронців. Вражають обсяги вилученого, на складах зберігалися сотні кілограмів зілля. За попередніми підрахунками, приблизно 20 млн грн [8].

Рішення суду щодо затриманих міліціонерів досі не винесене, але ймовірність того, що покарання за злочин буде м’яким, є досить високою.

Оскільки з відомих джерел інформації нам відомо, що вирокі судів щодо колишніх працівників міліції, які були засуджені за розповсюдження наркотичних засобів, відносно гуманні.

Так, 26 березня 2013 року до 5 років 6 місяців позбавлення волі за ч. 3 ст. 364 ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 311 КК України засуджено старшого уповноваженого УБНОН ГУМВС України в Автономній Республіці Крим В., який 30 березня 2011 року при відвідуванні Сімферопольського СІЗО у службових справах намагався передати заарештованому С. наркотичні засоби та прекурсори.

18 квітня 2013 року до 4 років позбавлення волі з конфіскацією майна за ч. 2 ст. 307 КК України засуджено оперуповноваженого сектору БНОН Хорольського РВ УМВС України в Полтавській області Г., який займався збутом наркотичних засобів.

24 квітня 2013 року до 5 років позбавлення волі за ч. 2 ст. 307 КК України засуджено заступника начальника відділу УКР ГУМВС України в м. Києві О., який у травні 2009 року займався збутом наркотичних засобів [9].

З огляду на вищевикладе, зазначимо, що за санкціями статей Кримінального кодексу України, строки покарання, які отримали колишні працівники міліції, не є максимальними.

Наведені приклади власне є не тільки ганебними і такими, що негативно впливають на імідж правоохоронних органів, але й такими, що підривають довіру до органів влади в цілому.

Як свідчать самі працівники служби БНОН, за останні три роки в процесі постійного реформування і скорочення органів внутрішніх справ, фактично було знищено систему управління боротьби з незаконним обігом наркотиків по всій країні. До 90 % працівників БНОН було звільнено з ОВС за порушення або за власним бажанням. В обласних управліннях БНОН залишився невеликий штат працівників, які не займаються оперативною роботою. На вільні місця приходять молоді й недосвідчені кадри. Через брак досвідчених наставників, новоприбулі працівники вдаються до різних злочинних схем, у тому числі й продажу вилучених наркотиків. Часто виною цьому є безвідповідальна поведінка самих працівників міліції, спричинена жагою до швидкого збагачення, просування по службі, вирішення інших проблем. Наразі у більшості молодих працівників відсутні внутрішні чинники, такі як чесність, відданість службі, гордість, боязнь втратити роботу, потрапити до в'язниці, які б стримували їх від вчинення протиправних діянь.

Крім того, на відміну від інших оперативних служб, посади в підрозділі БНОН для випускників ВНЗ МВС не бронюються, а випускники тих навчальних закладів МВС України, де готували фахівців для підрозділів БНОН, не часто залишаються служити в цих підрозділах. Сама служба в силу специфіки діяльності є непопулярною.

До основних чинників, що породжують безпосередню участь співробітників міліції в наркобізнесі, слід віднести:

по-перше, відносно невелике грошове забезпечення та практично відсутнє соціальне забезпечення;

по-друге, нелімітований робочий день і залучення до виконання не властивих функцій (забезпечення охорони громадського порядку, проїзду високопоставлених осіб та ін.);

по-третє, специфіка роботи з контингентом наркоманів, обшуки у притонах і приміщеннях, де мешкають наркомани, з високою вірогідністю захворіти там на СНІД, гепатит чи туберкульоз;

по-четверте, ризик стати наркоманом через випадкову можливість вколотися наркотиком. У будь-якому випадку, як констатують самі співробітники БНОН, не вколотися голкою наркомана – це велика рідкість для співробітника служби;

по-п'яте, спілкування з контингентом наркоманів та їхнім оточенням негативно впливає на психіку здорової людини. Лікарі свідчать, що працівники БНОН часто схильні до психічних захворювань, скаржаться на загальний стан здоров'я, страждають на алкоголізм та ін.

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

Вони можуть деградувати до кругозору наркомана, перейняти наркоманський сленг та їхню субкультуру.

Іншим чинником є гонитва за показниками для забезпечення “гарних” статистичних даних, що також негативно впливає на якість протидії організованій наркозлочинності. У райвідділах керівництво вимагає від співробітників БНОН показники, які швидко можливо направити до суду в поточному місяці. Для того, щоб постійно давати високий результат роботи, була напрацьована така схема. Оперативники БНОН затримують лише дрібних злочинців – наркоділерів, наркоманів і випадкових свідків, яких їм здають організовані злочинні угруповання. Великих “наркобаронів” БНОН не затримує. Таким чином, забезпечується стабільність статистичних показників.

До того ж, оперативні функції УБНОН можуть перейти до Державної служби України з контролю за наркотиками (хоча, це питання й досі не вирішене).

Боротьба з наркотранзитом сьогодні належить до компетенції СБ України, яка поступово втрачає високий професійний рівень через відтік кадрів.

Можливі **шляхи вирішення проблеми** вчинення злочинів працівниками органів внутрішніх справ:

- внести законодавчі зміни щодо декриміналізації дій, пов’язаних з незаконним обігом і вживанням наркотиків, де контроль отримують представники силових структур;

- створити при Раді національної безпеки і оборони України спеціальну комісію з розслідування резонансних випадків продажу наркотиків посадовими особами правоохоронних органів;

- здійснити комплекс кадрових заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією в органах і підрозділах МВС України, зокрема, з провадами наркоторгівлі з боку співробітників ОВС;

- змінити форму роботи органів внутрішніх справ, викоринивши гонитву за показниками;

- посилити контроль наглядових органів і громадськості за дотриманням законності в діяльності міліції.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року “Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України” : Указ Президента України від 8 черв. 2012 р. № 389 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.president.gov.ua/documents/14823.html>.

2. Швець В. Д. Звернення Голови Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності / В. Д. Швець // Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохо-

ронних та судових органів : матеріали укр.-нім. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 26 – 27 трав. 2011 р.). – Д., 2011. – С. 4–5.

3. Вербенський М. Г. Протидія транснаціональному наркобізнесу: актуальні питання та шляхи їх вирішення в Україні / М. Г. Вербенський // Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів : матеріали укр.-нім. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 26 – 27 трав. 2011 р.). – Д., 2011. – С. 95–98.

4. Статистичні дані МВС України за 8 місяців 2013 року / Відомчий документ.

5. Буткевич Б. А. Наркотрафік.ua. Україна стає важливим “портом” для наркомафії [Електронний ресурс] / Б. А. Буткевич. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Society/84909>.

6. Оболонский ОБНОН Киева с чем боролся, на том и попались [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://obkom.net.ua/news/2013-05-07/1418.shtml>.

7. У Львові співробітниками СБУ затримано мільціонерів, які збували наркотики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/index>.

8. Харьков: каждый третий сотрудник МВД – наркоторговец [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.ukrhome.net/content/400738/11445933/Kokain-kiev-kupit.html>.

9. Про оголошення вироків судів, ухвалених відносно колишніх працівників міліції Наказ МВС України від 31 лип. 2013 р. № 278 / Відомчий документ.

Статья посвящена проблеме влияния организованной преступности на сферу служебной деятельности специальных подразделений по борьбе с незаконным оборотом наркотиков. Приведены некоторые статистические данные состояния наркопреступности в Украине в 2013 году и конкретные примеры задержания правоохранителей за продажу наркотиков. Предложены пути решения указанных проблем.

The article is devoted to the problem of influence of the organized crime in the sphere of the activities of the special units on combating illegal drug trafficking. Some statistics of drug-related crime in Ukraine in 2013, and specific examples of law enforcement officers for sale of drugs are given. The ways of solutions these problems are proposed.

Стаття надійшла до редакції журналу 20 вересня 2013 року.